

ขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบ
แห่งชาติ: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่
คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562

**Movement under the National Council for Peace and Order
Government: A case study of the Anti-EEC Urban Planning
movement in B.E. 2562**

วรณพร ภัทรธรรมกุล¹

Wattanaporn Patradhamkul

wattanaporn.namtan@gmail.com

Received: 11/04/66 Revised: 28/04/66 Accepted: 28/04/66

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการเกิดขึ้น พัฒนาการ และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) พ.ศ. 2562 และ 2) เพื่อศึกษาข้อจำกัดในกระบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) และการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 รูปแบบ คือ 1) การวิจัย

¹คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสาร 2) การวิจัยภาคสนาม 3) การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการศึกษาพบว่า โครงการออีชีเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งมีการใช้อำนาจพิเศษในการดำเนินโครงการอย่างรวดเร็วและปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ทั้งการเวนคืนที่ดินและปัญหาสิ่งแวดล้อม อันถือเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออก โดยประเด็นที่ยกขึ้นมาต่อต้านคือการ “ยกเลิกผังเมืองออีชี” ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้การเคลื่อนไหวจะไม่ประสบผลสำเร็จเพราะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีข้อจำกัดจากรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวมีการปรับยุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้และต่อรอง จนสามารถสร้างแรงสะท้อนให้กับรัฐบาลดังกล่าวทั้งในพื้นที่สาธารณะ พื้นที่รัฐสภา และพื้นที่ศาลปกครอง

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหว; โครงการออีชี; ผังเมืองออีชี

Abstract

This research article examines the occurrence, the development, and the tactics of the movement to oppose land use plans and plans for the development of infrastructure and public utilities within the Eastern Special Development Zone (EEC) B.E. 2562, as well as the limitations experienced in the movement under the National Council for Peace and Order (NCPO) government. The study employs the conceptual framework of Political Opportunity Structure and Resources Mobilization Theory, using a qualitative approach and analyzing three types of data: document research, field research, and in-depth interviews. The findings reveal that the EEC project emerged amid political circumstances in which the NCPO government had exercised special powers to implement the project rapidly without local people's participation, resulting in issues related to land expropriation and environmental problems. As a result, the Mobilization of the EEC movement occurred with the goal of "Canceling the EEC Urban Planning". Although the movement was ultimately unsuccessful due to limitations imposed by the NCPO government, it was able to adjust its strategies and tactics to create impact in the public space, the parliament, and the Administrative Court.

Keywords: social movement; EEC project; EEC urban planning

บทนำ

“EEC คือ เหล้าเก่าในขวดใหม่”

“EEC คือ เปลี่ยนแหล่งอาหาร เป็นฐานอุตสาหกรรม”

“EEC คือ โครงการเพื่อนายทุน”

“EEC คือ สุสานการลงทุน”

คำนิยามของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือ EEC จากประชาชนในพื้นที่ที่พยายามสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมจากกระบวนการทางกฎหมาย และการกระทำของรัฐบาลที่เร่งทำโครงการดังกล่าวโดยไม่สนใจเสียงจากประชาชนในพื้นที่จนทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซี แต่การต่อต้านในที่นี้ประชาชนในพื้นที่จะอธิบายเสมอว่า

“...การต่อต้านนี้เป็นการต่อต้านอำนาจที่ใช้พร้าเพื่อโดยไม่ฟังเสียงประชาชนในพื้นที่ เราไม่เคยคิดจะต่อต้านโครงการหากโครงการนี้จะเป็นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ แต่การพัฒนาที่ดีจะต้องพัฒนาไปด้วยกันไม่ใช่ทิ้งเราไว้ข้างหลัง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

เดิมพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งภาคการเกษตรและประมงซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศเพราะอุดมไปด้วยผลไม้ อาหารทะเล สมุนไพร และเครื่องเทศ อีกทั้งชลบุรีและระยองยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางเศรษฐกิจอีกด้วย จึงได้รับ

ความสนใจมาอย่างยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา และนับตั้งแต่เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Eastern Seaboard Development Program ที่ทำให้นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง และนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง จ.ชลบุรี กลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จนส่งผลกระทบต่อชุมชนเพราะเกิดการสะสมของมลพิษ และปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ จนถึงปัจจุบันจึงทำให้เกิดการถกเถียงอย่างต่อเนื่องในเรื่องของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มีการเรียกร้องให้เกิดการประเมินผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อม จนนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการใช้การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ที่เป็นธรรม (มูลนิธิบูรณะนิเวศ, ม.ป.ป.) โดยมีเหตุการณ์สำคัญคือ ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2550 ตัวแทนประชาชน 27 คน จาก 11 ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด รวมตัวกันยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ต่อศาลปกครองระยอง ฐานละเลยต่อหน้าที่ กรณีไม่ประกาศให้พื้นที่มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ จนกระทั่งวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2552 สมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในฐานะประธานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ลงนามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 32 และประกาศลงราชกิจจานุเบกษาแล้วตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2552 กำหนดให้ท้องที่เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขต เป็นเขตควบคุมมลพิษ (The Momentum, 2562) ซึ่งถือเป็นการสร้างผลสะท้อนต่อรัฐบาลในสมัยนั้นจนทำให้โครงการชะลอตัวลงเรื่อยๆ จนในปี พ.ศ. 2556 สมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีประกาศดำเนินการโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังเฟส 3 ทำให้เกิดแรงกระเพื่อมในขบวนการเคลื่อนไหวอีกครั้งจนคนในพื้นที่แหลมฉบัง จ.ชลบุรี

ออกมาประท้วงคัดค้านพร้อมกับประชาชนภาคตะวันออกทั้ง 8 จังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าว (โพสท์ทูเดย์, 2566) จะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ดังที่กล่าวมาสามารถสร้างผลสะท้อนจนทำให้รัฐบาลในขณะนั้นชะลอโครงการหรืออาจกล่าวได้ว่าการชะลอของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) มีเหตุผลส่วนหนึ่งมาจากบทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่ต่อสู้มาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา

จนกระทั่ง โครงการดังกล่าวถูกรื้อขึ้นมาพัฒนาใหม่ภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี พ.ศ. 2559 โดยใช้ชื่อว่า โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) หรือเรียกสั้นๆ ว่า โครงการอีอีซี ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่แปรเปลี่ยนไปภายหลังการรัฐประหาร วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โครงการนี้จึงถือเป็นโครงการที่ต่อยอดโครงการเดิม ซึ่งมีการอำนาจพิเศษ มาตรา 44 ในการดำเนินโครงการอย่างรวดเร็ว ไม่เป็นธรรม เอื้อนายทุน ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งยังมีการประกาศใช้ “ผังเมืองอีอีซี” หรือ “แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562” ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ทั้งการเวนคืนที่ดินและปัญหาสิ่งแวดล้อม จนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกกลับมารวมตัวและคัดค้านผังเมืองกล่าวอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวดังกล่าวอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวอยู่ภายใต้พื้นที่ทางการเมืองในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ใช้อำนาจพิเศษ ม.44 ในการดำเนินโครงการ อีกทั้งยังใช้

คำสั่ง คสช. และข้อกฎหมาย ในการจำกัดขบวนการเคลื่อนไหวและการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อสิทธิในของประชาชนในขบวนการเคลื่อนไหวและแสดงความคิดเห็น จึงนำมาสู่คำถามวิจัยที่ว่า ท่ามกลางข้อจำกัดจากรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวจะสามารถปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวอย่างไร เพื่อที่จะเคลื่อนไหวข้อคัดค้านนี้ให้สำเร็จลุล่วง ?

ดังนั้น บทความวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในประเด็นการปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อการต่อรองกับรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ผู้วิจัยจึงเลือกกรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาการเกิดขึ้น พัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562

2) เพื่อศึกษาข้อจำกัดในกระบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) ได้รับอิทธิพลมาจาก Mancur Olson ที่ได้ศึกษาการกระทำร่วมของผู้คนในกลุ่มขนาดต่างๆ และพบว่า เมื่อมีการกระทำร่วมเกิดขึ้นจะเกิดปัญหาการเอาเปรียบในการใช้ประโยชน์สาธารณะ (public goods หรือ collective goods) โดยที่ไม่ลงทุนลงแรง (free rider problem) โดยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเพราะมนุษย์มีคุณลักษณะพื้นฐาน 2 อย่างคือ ความมีเหตุผล (rationality) และความเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว (self-interest) มนุษย์จึงต้องการผลประโยชน์สูงสุดเท่าที่ตนจะแสวงหาได้ (เอกพล เสี่ยงดัง, 2550, หน้า 16 - 17)

งานชิ้นบุกเบิกที่สำคัญของ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) คือ Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory ของ John D. McCarthy และ Meyer N. Zald งานชิ้นนี้นำเสนอชุดของแนวคิดและข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการระดมทรัพยากร โดยเน้นความหลากหลายและแหล่งที่มาของการระดมทรัพยากร ความสัมพันธ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมกับสื่อ หน่วยงานและบุคคลอื่นๆ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังได้พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมในหลายระดับของการรวมกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม (John D. McCarthy และ Meyer N. Zald, 1977, p. 1212)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีมุมมองหลักอยู่ 5 ประการ คือ **ประการแรก** การศึกษาการรวมกลุ่มของทรัพยากร (เงินและแรงงาน) มีความสำคัญต่อความเข้าใจในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากทรัพยากรมีความจำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมในความขัดแย้งทางสังคม พวกเขาจะต้องรวมตัวกันเพื่อจุดประสงค์ร่วม **ประการที่สอง** การระดมทรัพยากรอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีรูปแบบขององค์กร ดังนั้นโดยนัยหรืออย่างชัดเจนเราจึงศึกษาเน้นโดยตรงไปที่องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าการทำงานในมุมมองแบบดั้งเดิม **ประการที่สาม** ในการประสบความสำเร็จและความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวมักมีการรับรู้ (recognition) อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในส่วนของบุคคล องค์กร รวมถึงองค์กรจากนอกกลุ่มเคลื่อนไหว **ประการที่สี่** รูปแบบอุปสงค์และอุปทาน บางครั้งก็นำไปใช้กับการไหลของทรัพยากร (the flow of resources) ที่เข้าร่วมและออกจากการเคลื่อนไหว และ **ประการสุดท้าย** ความสำคัญของต้นทุนและผลตอบแทน (costs and rewards) มีความอ่อนไหวในการอธิบายการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลและองค์กรในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม ต้นทุนและผลตอบแทนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างของสังคม (the structure of society) และกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ (John D. McCarthy และ Meyer N. Zald, 1977, p. 1216)

โดย เทพนคร วรรณมหาชัย อธิบายถึงทฤษฎีการระดมทรัพยากร ว่า มีเงื่อนไขในการอธิบายความสำเร็จ ล้มเหลว และการสร้างผลสะท้อนของกลุ่มเคลื่อนไหวจำนวน 3 เงื่อนไข (เทพนคร วรรณมหาชัย, 2559, หน้า 11) ดังนี้

1. องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่อธิบายถึงหน้าที่ขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องมีโครงสร้างภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม หรือฝ่ายตรง

ข้ามอย่างไร และพื้นที่ในการต่อสู้ยู่จุดไหน แต่ละขบวนการควรทำอย่างไรเพื่อลดต้นทุนในการเคลื่อนไหวแต่สร้างผลสำเร็จผลสะท้อนได้มาก

2. การระดมทรัพยากร ใช้ในการอธิบายการระดมทรัพยากรว่า การระดมทรัพยากรจะทำให้ได้คนประเภทต่าง ๆ มาเข้าร่วมขบวนการ ซึ่งคนแต่ละประเภทนั้นส่งผลต่อขบวนการในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

3. ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ใช้ในการอธิบายว่าขบวนการจะใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ภายใต้พื้นที่ต่อสู้ที่อยู่นอกระบบการเมืองปกติ และมักจะต้องเจอกับการต่อต้านขัดขวางโดยเฉพาะจากรัฐหรือฝ่ายต่อต้าน ซึ่งยุทธวิธีที่ใช้ก็จะประกอบด้วย การใช้การกระทำรวมหมู่ (collective action) ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบการเมืองปกติ เช่น ระดมมวลชน สร้างอัตลักษณ์ร่วม ฯลฯ

ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure)

งานของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง อธิบายถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไว้ว่า เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้างที่มีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองซึ่งลงรากปักฐานในระบบการเมืองปกติขณะนั้นอยู่ในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงในโอกาสทางการเมืองที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว อีกทั้งบรรดาเหตุการณ์หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้กลายเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อขบวนการทางสังคมที่ไม่ได้เพียงจากแค่ภาวะสงคราม กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ที่เป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามาเสริมหรือส่งผลในทางอ้อมให้เกิดการลุกขึ้นสู้ แต่เหตุการณ์เหล่านั้นได้ก่อให้เกิดสภาวะไร้อำนาจทางการเมืองและความไม่มี

เสถียรภาพดังกล่าวทำให้ความเข้มแข็งของกลุ่มคนเพิ่มมากขึ้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, หน้า 97-98)

โดย เอกพล เสียงตั้ง อธิบายถึงข้อจำกัดและโอกาสทางการเมืองไว้ว่า สามารถทำความเข้าใจได้ 3 ประการ คือ *ประการแรก* มองโอกาสทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรูปแบบเชิงโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไปโดยปราศจากการแทรกแซงของ ขบวนการทางสังคม

ประการที่สอง มองโอกาสทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่สั้นกว่า ประการแรก โดยมองไปที่การเปิดพื้นที่ของสื่อ ให้กับขบวนการทางสังคม ซึ่งการเปิดพื้นที่ที่สื่อดังกล่าวอาจเป็นเพราะการกระทำของขบวนการทางสังคมก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสูงต่อสังคม หรืออาจเป็นเพราะประเด็นที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่เป็นวิกฤตต่อสังคม นอกจากนี้อาจเกิดจากความเห็นอกเห็นใจของนักการเมืองก็ได้ ซึ่งการเปิดพื้นที่ที่สื่อดังกล่าวจะทำให้ขบวนการทางสังคมมีช่องทางในการเรียกร้องและทำให้เกิดกระบวนการสร้างการรับรู้ในสังคมด้วย

และ*ประการที่สาม* มองโอกาสทางการเมืองตามลักษณะสำคัญที่มีความถาวร (permanent features) ของโครงสร้างทางการเมืองในแต่ละประเทศ เช่น โครงสร้างการบริหาร ระบบกฎหมาย ระเบียบในการเลือกตั้ง และรัฐธรรมนูญ ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อสิ่งที่ขบวนการทางสังคมเรียกร้อง (เอกพล เสียงตั้ง, 2550, หน้า 23)

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษาคือ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการออีชีทั้ง 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรีระเซียงเทรา และระยอง เพื่อแสดงให้เห้นถึง เหตุผลในการ รวมกลุ่มเป็นขบวนการเคลื่อนไหว อุดมการณ์ ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว และ ผลกระทบที่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันภายในขบวนการ

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้มาจากรูปแบบการวิจัยแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการ เก็บข้อมูล 4 รูปแบบ คือ 1.การวิจัยเอกสาร 2.การวิจัยภาคสนาม 3.การเก็บ ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้นั้นผู้วิจัยจะพิจารณาวิเคราะห์และ ตีความจากเอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรอง โดยจะแบ่งข้อมูลเป็น 3 ประเภทคือ (1) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความวิชาการต่างๆ (2) พระราชบัญญัติที่ เกี่ยวข้อง (3) คำสั่ง คสช. สรุปและมติการประชุมคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับ โครงการออีชี (4) เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

2. การวิจัยภาคสนาม เนื่องจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ภาคตะวันออก หรือโครงการออีชีเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมถึง 3 จังหวัด ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม กับ ขบวนการในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการออีชี

3. การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ ขบวนการทางสังคมซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) ใน ระดับกลาง (meso level) ดังนั้น แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์จึงต้องเป็นผู้ที่มี

ความรู้ ความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย
ขั้นนี้ ซึ่งจะต้องเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวมาเป็นผู้ให้ข้อมูล
หลัก (Yin, 2014, p. 110)

ผลการศึกษา

บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยให้น้ำหนักกับทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทาง
การเมือง ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่อยู่ภายใต้
การเมืองการปกครองภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตั้งแต่การ
รัฐประหารเมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับตัว
แปรที่แสดงให้เห็นถึงการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยข้อจำกัดจากการ
ประกาศใช้กฎหมายต่างๆ ด้วยอำนาจพิเศษ อย่างเช่น การมีส่วนร่วมใน
กระบวนการดำเนินโครงการ กฎหมายห้ามชุมนุม และกฎหมายควบคุมเสรีภาพ
ของสื่อในการนำเสนอประเด็นที่ขัดแย้ง ในขณะที่รัฐบาล คสช. ใช้สื่อเป็นช่องทาง
ประชาสัมพันธ์ข้อดีของโครงการในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไทย
รวมถึงใช้ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาการเกิดขึ้น พัฒนาการ และ
การประยุกต์ศาสตร์การเคลื่อนไหวท่ามกลางข้อจำกัดของรัฐบาล คสช. ดังนี้

ข้อจำกัดของขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาล คสช.

การลดทอนความเป็นประชาธิปไตยเริ่มต้นจากการก่อกำเนิดโครงการ
พัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่มาจากการใช้อำนาจพิเศษมาตรา
44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความ
สงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้าคสช. เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ

ภาคตะวันออก และแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัดอย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการออกคำสั่ง คสช. ทำให้มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อให้การเดินหน้าโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่สนใจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ในส่วนนี้ประชาชนในพื้นที่ได้ให้ความเห็นว่า “โครงการนี้เกิดขึ้นจากการรัฐประหารปี 2557 แม้แต่การประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษในปี 2559 ก็ยังใช้คำสั่ง คสช. พี่ว่าถ้าไม่มีรัฐบาลเผด็จการ ไม่มีทางทำได้หรอก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 6 มกราคม 2563)

ตัวแปรที่แสดงสำคัญที่ทำให้เห็นถึงการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจและออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในโครงการ EEC คือคำสั่ง คสช. ที่ 72/2557 และคำสั่ง คสช. ที่ 109/2557 ที่แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลาง กล่าวคือ แต่งตั้งให้หัวหน้า คสช. เป็นประธาน รองหัวหน้า คสช. เป็นรองประธาน และข้าราชการที่ได้รับมอบหมาย แต่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนตัวแปรที่เน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในยุครัฐบาล คสช. ขบวนการเคลื่อนไหวถูกจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว คือ ในช่วงปี 2559 – 2561 ประชาชนถูกจำกัดกระบวนกรเคลื่อนไหวด้วย กฎหมายห้ามชุมนุม ดังต่อไปนี้ (1) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 7/2557 (2) คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 ที่เกิดขึ้นเพื่อห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และ (3) พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ

พ.ศ. 2558 ส่งผลให้ระหว่างนั้นประชาชนพื้นที่จึงไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยวิธีชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ

อีกทั้งขณะที่รัฐบาลใช้สิทธิอันชอบธรรมในการใช้ช่องทางสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ว่า EEC เป็นโครงการที่จะสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับมหภาค และพัฒนาเศรษฐกิจไทยในประเด็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในทางตรงกันข้ามขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนกลับถูกจำกัดด้วยกฎหมายควบคุมสื่อ เช่น (1) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 97/2557 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามเสนอข่าวสารที่เป็นภัยต่อความมั่นคง ความลับราชการ ยั่วยุปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง (2) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 103/2557 แก้ไขเพิ่มเติมจาก ประกาศฉบับที่ 97/2557 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามวิพากษ์วิจารณ์ การปฏิบัติงานของ คสช. โดยเจตนาไม่สุจริต เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ คสช. ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ และ (3) คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการห้ามการนำเสนอข่าว และเผยแพร่ในสื่อต่างๆ

จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ภายใต้รัฐบาล คสช. ยังคงเป็นเรื่องยากที่จะต่อรองด้วยเหตุผลเรื่องข้อจำกัดจากตัวแปรต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสอดคล้องดังที่ Juan Linz อธิบายถึง ระบอบอำนาจนิยมไว้ในหนังสือ Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders ของ Ezrow, N.M. และ Frantz, E. (2011) ว่าระบอบอำนาจนิยมคือระบอบที่จำกัดความหลากหลายทางการเมือง (Political Pluralism) ทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ (Political Mobilization) และปกครองโดยผู้นำคนเดียวหรือกลุ่มคนจำนวนน้อยและใช้อำนาจอย่างไม่ค่อยมีขีดจำกัด อาจเปิดให้มีการหลากหลายทางกลุ่มก่อนการเมืองและเปิดให้มีพรรคการเมืองขึ้นมาแข่งขัน

ได้บ้าง แต่พรรคเหล่านี้ก็สัฟฟลิ่งอำนาจนิยมที่รัฐมีอยู่อย่างสูงสุดไม่ได้ (Juan Linz, 2011, pp. 1 - 24)

นอกจากนี้ขบวนการเคลื่อนไหวยังมีอุปสรรคจาก กลุ่มต่อต้านการเคลื่อนไหว หรือกลุ่มที่มีความเห็นตรงข้ามกับขบวนการเคลื่อนไหว กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่เดียวกันที่มีความต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งออกมาต่อสู้ขัดขวางกับขบวนการเคลื่อนไหวทำให้การเคลื่อนไหวในพื้นที่ไม่มีน้ำหนักในการเรียกร้อง อีกทั้งยังมีอุปสรรคและข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวด้วยการชุมนุมต้องชะลอออกไปคือ สถานการณ์โควิด - 19 ที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดในการรวมกลุ่มเพราะมีการประกาศ พ.ร.ก. ฉุกเฉิน เพื่อควบคุมโรคระบาด ซึ่งถือเป็นโอกาสของรัฐบาลในจำกัดการชุมนุมทางการเมือง

การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซี

ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนภาคตะวันออกเริ่มต้นจากการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Sea board Development Program (ESB) ที่ทำให้พื้นที่จังหวัดระยอง และชลบุรี เต็มไปด้วยนิคมอุตสาหกรรม จนนำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ รวมถึงทำลายวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่อยู่มาก่อนนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวก็ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกในตอนนั้นมีทั้งการใช้พื้นที่สาธารณะ การใช้โอกาสและกระบวนการทางการเมืองด้วยการฟ้องร้องศาล

ปกครอง แต่การต่อรองอำนาจไม่สามารถทำได้เพราะรัฐนั้นกุมอำนาจการตัดสินใจไว้ ซึ่งในที่สุดเครือข่ายก็ได้คลายตัวลงเนื่องจากขาดทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวในระยะยาว อีกทั้งผู้ประสานงานยังขาดการประสานงานภายในกลุ่มจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของขบวนการ โดยอีกประเด็นที่สำคัญคือเครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกได้มีการเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เมื่อบริบทสังคมไทยเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองจึงส่งผลต่อความไว้วางใจนำมาสู่การเคลื่อนไหวที่คลายตัวลงในที่สุด (ศรัณยู หมั่นทรัพย์, 2557, หน้า 146-150)

ถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มเดิมจะคลายตัวในปี 2554 แต่ผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2555 เครือข่ายเพื่อนตะวันออกจึงก่อตั้งขึ้นโดยเป็นการรวมเครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออกจำนวน 60 องค์กร ในชื่อ “เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก” ที่มีเหตุผลของการรวมตัว คือการร่วมกันกำหนดแนวทางทางค่านิยมชีวิตและวิถีชุมชนในภาคตะวันออก รวมถึงขับเคลื่อนการพัฒนาภาคตะวันออกอย่างยั่งยืน โดยมีการประกาศ “วาระเปลี่ยนตะวันออก” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคตะวันออก 3 มิติ คือ (1) เปลี่ยนผู้กำหนดการพัฒนาจากคนภายนอกสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จากภาคส่วนต่างๆ (2) เปลี่ยนทิศทางการพัฒนาจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม (3) เปลี่ยนดัชนีชี้วัดการพัฒนาจากการชี้วัดด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) สู่การชี้วัดด้วยความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก, ม.ป.ป) ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมาเครือข่ายเพื่อนตะวันออกก็มีบทบาทสำคัญในการในการเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายในภาคตะวันออก

ภายหลังจากการก่อตั้งกลุ่ม การขับเคลื่อนวาระเปลี่ยนตะวันออกยังไม่ได้การตอบรับจากประชาชนในพื้นที่มากนัก จนกระทั่งในวันที่ 28 มิถุนายน 2559 เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development: EEC) อันตามมาด้วยร่างพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ที่ดำเนินการด้วยอำนาจพิเศษตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น (iLaws, 2562) ในเดือนตุลาคม ปี 2559 กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) จึงกำเนิดขึ้นมาและเป็นเสมือนศูนย์กลางของเครือข่ายแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ การสื่อสารในเครือข่ายคือการติดต่อผ่านตัวแทนผู้ประสานงานเครือข่ายของแต่ละกลุ่มโดยใช้การติดต่อผ่านช่องทางโทรศัพท์ และทางเพจ Facebook “EEC Watch กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” ส่วนการนัดประชุมหรือรวมตัว ทางเครือข่ายไม่มีการนัดหมายประชุมเป็นประจำ แต่จะมีการนัดประชุมตามวาระหรือสถานการณ์สำคัญ

โดยเครือข่ายที่ปรากฏแน่ชัดจากเอกสารแถลงการณ์ หุตุผังเมือง EEC ที่นำไปยื่นต่อสำนักงานเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกมีทั้งหมด 8 กลุ่ม คือ กลุ่มโยธการักษ์ถิ่น, เครือข่ายรักพระแม่ธรณี ตำบลเขาติน, เครือข่ายแม่พระธรณี ตำบลหนองตีนนก, เครือข่ายแม่พระธรณี อำเภอพานทอง, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก, กลุ่มประชาชนตำบลหนองแห่น, กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบางละมุง และกลุ่มประชาชนอำเภอแกลง (The Momentum, 2560) แต่ภายหลังจาก

เคลื่อนไหวก็เกิดกลุ่มเครือข่ายของขบวนการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้นจำนวนมากตามพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพบว่า เหตุผลหลักๆ ของการรวมตัวเป็นขบวนการเคลื่อนไหว คือ การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรณรงค์เมือง ทั้งนี้เหตุผลที่เคลื่อนไหวร่วมกันหยุดผังเมืองอีอีซี มาจาก (1) ผังเมืองอีอีซีไม่เป็นไปตามหลักการผังเมือง เพราะการจัดทำไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของภาคตะวันออก (2) ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเพียงพอและครบถ้วน (3) เป็นผังเมืองที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มคนบางกลุ่มแต่กลับเวนคืนที่ดินจากประชาชน ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายแหล่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของภาคตะวันออกและทั้งประเทศ ทำลายวิถีชีวิตเศรษฐกิจของชุมชน และสร้างผลกระทบกับประชาชนจำนวนมากในพื้นที่ (EEC Watch, 2562)

นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ จ.ฉะเชิงเทรา ยังอธิบายเกี่ยวกับผลกระทบจากการออกผังเมืองอีอีซีว่า มีการกดดันให้ย้ายออกจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพเกษตรกรจากเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าเพราะเจ้าของที่ดินจะขายที่ดินในราคาสูงให้กับนายทุน ว่า “เจ้าของที่ดินเขาบีบให้ย้ายออก โดยจะให้เงินชดเชยเพื่อตั้งตัว 50,000 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งบ้ำมองว่าบ้ำอยู่ตรงนี้มีมานานค่าเช่าจ่ายให้ไม่เคยขาด แล้วเงินเท่านั้นจะตั้งตัวได้นานแค่ไหน เพราะตั้งแต่เกิดมาเราก็ทำอาชีพเกษตรกรรม ย้ายไปที่อื่นจะทำเกษตรอย่างไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563) อีกทั้งประชาชนใน จ.ชลบุรี ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการข่มขู่ประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องพื้นที่ของตนเองจากกลุ่มผู้มีอำนาจในชุมชนว่า “เขาส่งคน

มาซูเราเลย ว่าถ้าเรายังเคลื่อนไหวต่อเขาจะไม่เก็บเราไว้แต่เราไม่กลัวนะ เราต้องปกป้องบ้านของเรา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563) จะเห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่ที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปกป้องบ้านของตนเอง แหล่งอาหาร และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของประชาชนทุกคน อีกทั้งประชาชนในพื้นที่ยืนยันกับผู้วิจัยว่าจะสู้กับการคุกคามของรัฐและนายทุนอย่างไม่เกรงกลัว โดยจากข้อค้นพบ กลุ่ม EEC Watch ใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวที่ผู้วิจัยจำแนกออกมา 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายเพื่อวางแผนอนาคตภาคตะวันออก ด้วยข้อจำกัดการชุมนุมที่ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป EEC Watch จึงต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้ห้วงเวลาในช่วงปี 2559–2561 ในการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วภาคตะวันออกและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่นๆ เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความเห็น รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อที่จะใช้ในการต่อรองกับรัฐบาล และนอกจากเครือข่ายภาคประชาชนแล้ว ทางกลุ่ม EEC Watch ยังมีกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวคือ การสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่นๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) จากหลากหลายภาคส่วนโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอร่วมกัน ซึ่งแต่ละภาคส่วนเข้ามาเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ดังต่อไปนี้

(1) องค์การระหว่างประเทศ สหประชาชาติ (UN) เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงบการจัดทำ “ผังทางเลือก” เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ 3 จังหวัด (ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา) ที่มาจากประชาชนในพื้นที่

โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก โดยผังทางเลือกถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซีเพื่อเป็นข้อเสนอของประชาชนในพื้นที่ แต่รัฐบาลก็เพิกเฉยต่อผังทางเลือกที่มาจากประชาชน

(2) ภาครัฐ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เข้ามามีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกในเรื่องของการทำวนเกษตร ซึ่งถือเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนในกลุ่มเกิดแหล่งรายได้และสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในภาคตะวันออก

(3) ภาคประชาสังคม ทางกลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคม เช่น สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (ธ.พ.ส.ส.), มูลนิธิบูรณะนิเวศ, มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW), ilaws และ Land Watch Thai กลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน ซึ่งเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ข้อมูลทั้งบทความวิชาการออนไลน์ และจัดเวทีเสวนาวิชาการที่นำเสนอถึงผลกระทบจากโครงการอีอีซี

(4) ภาควิชาการ ทางกลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับสถาบันศึกษาคณาจารย์ และนักวิชาการ เพื่อให้ภาควิชาการได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลิตผลงานทางวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการอีอีซี รวมถึงจัดเวทีเสวนาวิชาการเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากโครงการ

(5) ภาคสื่อมวลชน ทางกลุ่มได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคสื่อมวลชน เพื่อเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่สำคัญในการเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่ออนไลน์

เพื่อเรียกร้องสิทธิประชาชนในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาในพื้นที่สาธารณะ เช่น สื่อประเภทรายการทีวี อย่างรายการ “ฟังเสียงประเทศไทย” และรายการ “ก (ล)างเมือง” ของช่อง ThaiPBS ที่ถ่ายทอดเรื่องราวและผลกระทบจากผังเมือง EEC และสื่อประเภทบทความวิชาการ [ออนไลน์] จาก THE STANDARD, The Momentum, iLaw, Enlaws, thaipublica และสื่ออื่นๆ อีกมากมาย

2. การใช้ในพื้นที่สาธารณะ ภายหลังจากการยกเลิกคำสั่ง คสช. 3/2558 เฉพาะข้อ 12 ที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คน จากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษาที่เผยแพร่ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 22/2561 เรื่องการให้ ประชาชนและพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ 11 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา ถือเป็นโอกาสของเครือข่ายในการออกมา เคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้เห็นสังคมได้รับรู้ถึงผลกระทบของ ประชาชนในพื้นที่จากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และ ตระหนักถึงเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร สำคัญของประเทศที่กำลังจะถูกทำลายลง โดยทางขบวนการเคลื่อนไหวมีการ รวมกลุ่มเพื่อชุมนุมในพื้นที่สาธารณะทั้งหมด 6 ครั้ง

อีกทั้งยังเคลื่อนไหวผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งถือเป็นพื้นที่สาธารณะใน รูปแบบดิจิทัล (ออนไลน์) ผ่านเพจ “EEC Watch กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียง เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” โดยทางขบวนการเคลื่อนไหวเพจนี้ในการเป็น สื่อกลางในการสื่อสาร ใช้เป็นเครื่องมือการระดมทรัพยากร และเผยแพร่กิจกรรม ของกลุ่มในการออกมาเคลื่อนไหวให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ และนอกจากนี้ยัง ขบวนการเคลื่อนไหวยังมีสื่อมวลชนอื่นๆ ที่เป็นพันธมิตร เผยแพร่เรื่องราว

ผลกระทบจากผังเมือง EEC บนพื้นที่สาธารณะในรูปแบบดิจิทัล (ออนไลน์) ทั้งบทความและวีดิทัศน์

ถึงแม้การเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อ “ยกเลิกผังเมืองอีอีซี” จะไม่สำเร็จ แต่การเคลื่อนไหวสามารถกดดันให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ออกมาชี้แจงข้อเท็จจริงในหลายประเด็น และในบางพื้นที่อย่างเช่น ในพื้นที่ ต.เขาหิน ได้มีการเชิญฝ่ายต่างๆ มาให้ข้อมูล และจัดให้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนปัญหาต่างๆ ได้รับการแก้ไขไปได้มากแล้ว ด้วยความร่วมมือกันของหลากหลายภาคส่วน อีกทั้งยังร่วมกันสังเคราะห์รูปแบบการจัดการปัญหาไว้ให้เป็นกรณีศึกษาตามที่เรียกกันว่า “เขาหินโมเดล” อีกทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมยังมีข้อตกลงร่วมกันในการกันพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงในระยะ 500 เมตร โดยห้ามประกอบอุตสาหกรรมใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมละสมดุลระบบนิเวศ และให้เป็นพื้นที่บริหารจัดการร่วมกัน

นอกจากนี้ จากการเคลื่อนไหวของผู้ได้รับผลกระทบจากผังเมือง EEC ที่ประกาศใช้ในปี 2562 ส่งผลให้กรมโยธาธิการและผังเมืองมีการออกประกาศเร่งจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัด เพื่อให้สอดคล้องกับแผนผัง EEC (มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. EEC) จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอที่ได้รับผลกระทบ) โดยขั้นตอนดำเนินการจะเป็นไปตาม พ.ร.บ.การผังเมือง พ.ศ. 2562 ซึ่งปัจจุบันกรมโยธาธิการและผังเมืองกำลังดำเนินการ ประชาชนในพื้นที่จึงรอตรวจสอบกระบวนการการทำแผนผังอำเภอดังกล่าวนี้เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการอีอีซีและเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในครั้งนี้คู่ขนานไปกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ จนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และไม่ส่งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเหมือนกับกรณี

โครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดที่มาบตาพุด จ.ระยอง ซึ่งหากเป็นไปได้จะเป็นความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวนี้ แต่หากการทำผังเมืองใหม่ที่มาจาก 30 อำเภอไม่ตอบสนองความต้องการ และยังทำลายสิ่งแวดล้อมประชาชนในพื้นที่ก็ยืนยันจะต่อสู้และเคลื่อนไหวต่อไป

3. การใช้กระบวนการทางการเมือง ทางกลุ่มได้ทำการยื่นข้อเรียกร้องเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการอีอีซีไปยังพรรคฝ่ายค้านและฝั่งรัฐบาล 4 ครั้งคือ (1) การยื่นหนังสือต่อตัวแทนพรรคฝ่ายค้าน (2) เข้ายื่นจดหมาย 500 ฉบับต่อ ส.ส. ฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ซึ่งถือเป็นการสร้างการสร้างความตระหนักรู้ในกระบวนการทางการเมืองที่พรรคฝ่ายค้านเข้าไปมีบทบาทต่อรองในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เช่น การตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เรื่อง ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบของโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่ถึงแม้ผลคือ มีมติไม่เห็นด้วย แต่ผลการลงมติจากจำนวน ส.ส.ที่เข้าประชุมทั้งหมด 457 คน มีผู้ไม่เห็นด้วย 231 ผู้เห็นด้วย 224 งดออกเสียง 2 เสียง ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถตั้งคณะกรรมการวิสามัญตรวจสอบโครงการ EEC ได้ ทำให้เห็นว่าพรรคฝ่ายค้านแพ้มติเพียง 7 เสียงเท่านั้น

4. การใช้กระบวนการทางกฎหมาย จากการลงพื้นที่พบว่าเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2563 เครือข่ายประชาชน 3 จังหวัด (ฉะเชิงเทรา ระยอง ชลบุรี) เดินทางเข้ายื่นฟ้องคณะกรรมการนโยบายศาลปกครองสูงสุด ถนนแจ้งวัฒนะ โดยเครือข่ายชุมชนและตัวแทนประชาชนได้มอบอำนาจให้ทนายความจากมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม ฟ้องคดีต่อคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในฐานะที่ออกประกาศเรื่องแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ และ

คณะรัฐมนตรีในฐานะที่อนุมัติแผนผังดังกล่าว เพื่อให้ศาลพิพากษาเพิกถอนประกาศคณะ กรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 และขอให้ศาลกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) และให้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยให้ผู้ฟ้องคดีและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีความหมายก่อนการจัดทำแผนผังขึ้นใหม่ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ประโยชน์สาธารณะและป้องกัน แก่ไข เยียวยาความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีและประชาชนทุกคน แต่ศาลยังเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องต่อมาในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2563 ขบวนการเคลื่อนไหวจึงรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อติดตามสอบถามถึงความคืบหน้าของคดีนี้จากประธานศาลปกครองสูงสุด เพื่อให้เร่งรัดการพิจารณาคดีนี้โดยเร็ว เพื่อคุ้มครองสิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้ฟ้องคดีและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์สาธารณะ แต่ศาลปกครองสูงสุดก็ยังคงไม่มีคำสั่งรับฟ้อง

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาที่อธิบายไว้ในบทความวิจัยชิ้นนี้ สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหว

เพื่อคัดค้านแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562) ผู้วิจัยพบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเกิดจากการรวมกลุ่มของ “เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก” ที่มีเหตุผลของการรวมตัว คือการร่วมกันกำหนดแนวทางทวงคืนธรรมชาติและวิถีชุมชนในภาคตะวันออก แต่เมื่อโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) เกิดขึ้นด้วยอำนาจพิเศษจากรัฐบาล คสช. ในเดือนตุลาคมปี 2559 กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) จึงกำเนิดขึ้นภายใต้กลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ และเป็นเสมือนศูนย์กลางของขบวนการเคลื่อนไหวจากแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ โดยกลุ่ม EEC Watch มีข้อเรียกร้องหลักคือ “ยกเลิกผังเมืองอีอีซี” และใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่ดังที่ผู้วิจัยจำแนกออกมาเป็น 4 รูปแบบ คือ (1) การสร้างเครือข่ายเพื่อวางแผนอนาคตภาคตะวันออก (2) การใช้พื้นที่สาธารณะ (3) การใช้กระบวนการทางการเมือง และ (4) การใช้กระบวนการทางกฎหมาย

ส่วนการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (เพื่อศึกษาข้อจำกัดในกระบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ) ผู้วิจัยพบว่า ข้อจำกัดและอุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ลดทอนความเป็นประชาธิปไตย จากการประกาศใช้กฎหมายห้ามชุมนุม กฎหมายควบคุมสื่อ รวมถึงกระบวนการทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรที่ผูกขาดอำนาจทำให้การต่อสู้ในรัฐสภาไม่มีผลสำเร็จ ส่งผลทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านแผนผังอีอีซีที่มีข้อเรียกร้องให้เพิกถอนหรือชะลอผังเมืองอีอีซีเพื่อให้มีการทบทวนใหม่ตั้งแต่ต้นอีกครั้งไม่ประสบผลสำเร็จ

นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวยังมีข้อจำกัดและอุปสรรคอื่นๆ กล่าวคือ (1) อุปสรรคจาก กลุ่มต่อต้านการเคลื่อนไหว หรือกลุ่มที่มีความเห็นตรงข้ามกับขบวนการเคลื่อนไหว กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่เดียวกันที่มีความต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ และ (2) สถานการณ์โควิด – 19 ที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดในการรวมกลุ่มจากการประกาศ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน

จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ว่าผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ไม่ถูกยกเลิก ซึ่งสะท้อนว่าการเคลื่อนไหวไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียกร้องเพราะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีข้อจำกัดจากรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และข้อจำกัดอื่นๆ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวมีการปรับยุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้และต่อรองจนสามารถสร้างแรงสะท้อนให้กับรัฐบาลดังกล่าวทั้งในพื้นที่สาธารณะ พื้นที่รัฐสภา และพื้นที่ศาลปกครอง

อภิปรายผลการศึกษา

จากใช้อำนาจพิเศษประกาศใช้กฎหมายมาตรา 44 ในการดำเนินการโครงการอีอีซีอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมถึงประกาศใช้กฎหมายห้ามชุมนุม กฎหมายควบคุมสื่อ รวมถึงกระบวนการทางการเมืองในสภาพที่ทำให้การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวไม่ประสบผลสำเร็จ และด้วยข้อจำกัดดังที่กล่าวมาส่งผลให้การระดมทรัพยากรเป็นไปด้วยความยากลำบาก เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) ของ John D. McCarthy และ Meyer N. Zald (1977, p. 1216) จะพบว่า การรวมกลุ่มของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 รวมตัวด้วยเหตุผลหลักคือ “ยกเลิกผังเมืองอีอี

ซี” ภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ถูกจำกัดด้วยกฎหมายภายใต้ยุค
รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงมีการปรับใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว
ที่ตั้งที่ผู้วิจัยจำแนกออกมาเป็น 4 รูปแบบ คือ (1) การสร้างเครือข่ายเพื่อวางแผน
อนาคตภาคตะวันออก (2) การใช้พื้นที่สาธารณะ (3) การใช้กระบวนการทาง
การเมือง และ (4) การใช้กระบวนการทางกฎหมาย โดยรูปแบบขององค์กร คือ
ขบวนการเคลื่อนไหวที่กระจายกันไปตามพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบแต่สามารถ
รวมตัวกันได้เมื่อมีประเด็นร่วมในการขับเคลื่อนเช่นในกรณีของผังเมืองอีอีซี
พ.ศ. 2562 ที่กระทบต่อพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด ส่วนความสำเร็จและความล้มเหลว
ของการเคลื่อนไหวคือ ความล้มเหลวในเรื่องของข้อเรียกร้องให้ยกเลิกผังเมืองอี
อีซี และความสำเร็จในการสร้างผลสะท้อนให้กับรัฐบาลดังกล่าวทั้งในพื้นที่
สาธารณะ พื้นที่รัฐสภา และพื้นที่ศาลปกครอง จนสามารถต่อรองในบางพื้นที่จน
สำเร็จลุล่วงได้เช่น ต.เขาหิน จ.ฉะเชิงเทรา และการเร่งทำผังเมือง 30 อำเภอ
นอกจากนี้ข้อค้นพบที่สำคัญที่ส่งผลต่อความล้มเหลวในการเรียกร้องให้ยกเลิกผัง
เมืองอีอีซีที่นอกเหนือจากแนวคิดตั้งที่กล่าวมาทั้งหมดคือ อุปสรรคจากกลุ่ม
ต่อต้านการเคลื่อนไหว หรือกลุ่มที่มีความเห็นตรงข้ามกับขบวนการเคลื่อนไหว
กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่เดียวกันที่มีความต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมให้
เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ออกมาเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะจนทำให้ขบวนการ
เคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซีไม่ได้รับความน่าเชื่อถือ และสถานการณ์โควิด-
19 ที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดในการรวมกลุ่มจากการประกาศ
พ.ร.ก.ฉุกเฉินและการระบาดที่รุนแรงในช่วงดังกล่าว

จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ขบวนการ
เคลื่อนไหวภายใต้ยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ กรณีศึกษาขบวนการ

เคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 สามารถสะท้อนถึงข้อจำกัดและอุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวจากโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องให้ยกเลิกผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 โดยข้อจำกัดที่ค้นพบสอดคล้องกับข้อจำกัดและโอกาสทางการเมืองที่ เอกพล เสียงด้ง (2550, หน้า 23) อธิบายไว้ว่าสามารถทำความเข้าใจได้ 3 ประการ คือ *ประการแรก* มองโอกาสทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรูปแบบเชิงโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไปโดยปราศจากการแทรกแซงของขบวนการทางสังคม สอดคล้องกับการใช้อำนาจพิเศษประกาศใช้กฎหมายมาตรา 44 ในการดำเนินการโครงการอีอีซีอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมถึงประกาศใช้กฎหมายห้ามชุมนุมและห้ามแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ *ประการที่สอง* มองโอกาสทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่สั้นกว่าประการแรก โดยมองไปที่การเปิดพื้นที่ของสื่อให้กับขบวนการทางสังคม ซึ่งในส่วนนี้ขบวนการเคลื่อนไหวถูกจำกัดด้วยกฎหมายควบคุมสื่อที่ห้ามวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลและห้ามนำเสนอสื่อที่อาจทำให้เกิดการทำลายความน่าเชื่อถือของรัฐบาล คสช. และ*ประการที่สาม* มองโอกาสทางการเมืองตามลักษณะสำคัญที่มีความถาวรของโครงสร้างทางการเมืองในแต่ละประเทศ เช่น โครงสร้างการบริหาร ระบบกฎหมาย ระเบียบในการเลือกตั้ง และรัฐธรรมนูญ จากการศึกษาพบว่าโครงสร้างทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น อยู่ในห้วงเวลาของการเข้ามาเป็นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติด้วยการทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง ตั้งแต่เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พร้อมทั้งประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ตามด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่มีการเปลี่ยนระบบเลือกตั้งเพื่อเป็นช่องทางการสืบทอดอำนาจ โดยตลอดระยะเวลาดังกล่าวมีการจำกัดความหลากหลายทางการเมือง ทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ ด้วยอำนาจพิเศษในการออกคำสั่งและกฎหมายมาตรา 44 ที่เข้ามาควบคุมการแสดงความคิดเห็นและการรวมตัวชุมนุมทางการเมือง ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ก็ได้รับผลกระทบโดยตรง ขณะที่ Charles Tilly ได้อธิบายแนวคิดเรื่องขบวนการทางสังคม ไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคือ ชุดของการกระทำที่ก่อให้เกิดการถกเถียงขึ้น ซึ่งถูกจัดแสดงหรือรณรงค์โดยกลุ่มของปกตินชนธรรมดาที่ต้องการสร้างการกล่าวอ้างให้ข้อเรียกร้องของพวกเขา กลายเป็นข้อเรียกร้องร่วมของผู้อื่นในสังคม (Tilly, 2015, p. 7) เช่นเดียวกับที่ขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 พยายามใช้พื้นที่สาธารณะเป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบโดยทั่วกัน อีกทั้ง Tilly ยังอธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความสำคัญในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดขึ้น จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตย (Tilly, 1994, p. 1) จึงทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่ว่า การออกประกาศ/กฎหมาย/คำสั่งจากการใช้อำนาจพิเศษที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชน สามารถสะท้อนได้ว่าการเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 แล้ว ยังถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก. (ม.ป.ป.). *อนาคตที่ร่วมกัน
สร้างสรรค์ ตะวันออกวิถีแห่งความสุข*. ค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566, จาก
<https://bit.ly/40C1iDX>

เทพนคร วรรณมหาชัย. (2559). *ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทาง
สิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
และสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
การศึกษาระดับปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการ
ทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้.

โพสต์ทูเดย์. (2556). *ชาวบ้านชุมนุมค้านสร้างท่าเรือแหลมฉบังเฟส 3*. ค้นเมื่อ
19 มกราคม 2566, จาก <https://bit.ly/3AzF36W>

มูลนิธิบูรณะนิเวศ. (ม.ป.ป.). *มลพิษที่มาบตาพุด*. ค้นเมื่อ 18 มกราคม 2566,
จาก <https://bit.ly/3NfKwai>

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2557). *เครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก : “การเมือง
ภาคประชาชน” ในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกพล เสี่ยงตั้ง. (2550). *ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคน
ด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531–2549*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- EEC Watch. (2562). แดงการณ์ หุดผังเมือง EEC. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2566, จาก <https://bit.ly/3KCjwA3>
- iLaws. (2562). "EEC" เขตเศรษฐกิจ "พิเศษ" สำหรับใคร? ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2566, จาก <https://ilaw.or.th/node/5358>
- Juan Linz. (2511). Dictators and Dictatorships. in N. M. Ezrow & E. Frantz (Eds.), *Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders*. New York: The Continuum International Publishing Group.
- McCarthy, J. D. & Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *The American Journal of Sociology*. 82(6), 1212-1241.
- The Momentum. (2560). จากอีสเทิร์นซีบอร์ดสู่ 'EEC': การพัฒนาที่คนภาคตะวันออกไม่มีสิทธิ์เลือก?. ค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566, จาก <https://bit.ly/2Q95wIM>
- The Momentum. (2562). อีอีซีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน? : บทเรียนจากมาบตาพุด. ค้นเมื่อ 17 มกราคม 2566, จาก <https://bit.ly/41FLT6t>
- Tilly, C. (1994). Social Movement as Historically Specific Clusters of Political Performances. *Berkeley Journal of Sociology*, 38, 1-30.
- Tilly, C., & Wood, L. J. (2015). *Social movements 1768-2012*. London: Routledge.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research Design and Methods*. Los Angeles: SAGE.